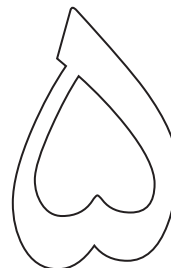

ضرورت تقسیم قدرت در شورای امنیت؛ ارائه الگویی کثرت‌گرایانه

عنایت‌الله یزدانی*

روح‌الله زمانیان**

چکیده

در سال‌های اولیه بعد از جنگ جهانی دوم، تقسیم قدرت در شورای امنیت سازمان ملل به‌عنوان مسئول اولیه حفظ صلح و امنیت بین‌الملل، با توجه به قدرت سیاسی، اقتصادی، نظامی و جمعیتی میان پنج کشور عضو دائم و مساعی آنها در جهت شکل‌دادن به این نظم تا حد زیادی عادلانه بود. با گذشت زمان و با توجه به تغییرات بنیادی که در شکل و ساختار نظام بین‌الملل صورت گرفت و با عنایت به افزایش قدرت بعضی کشورها و افول قدرت کشورهای دیگر از جمله اعضای دائم شورای امنیت، به‌نظر می‌رسد نظم فعلی حاکم بر ساختار این شورا ناعادلانه و غیردموکراتیک است که این امر، لزوم اصلاح ساختار شورای امنیت از طریق مشارکت‌دادن قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای تأثیرگذار بر ساختار نظام بین‌الملل را ضروری ساخته است. مقاله حاضر با هدف ارائه الگویی کثرت‌گرایانه در جهت اصلاح ساختار شورای امنیت با توجه و تأکید بر رشد قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی نگاشته شده است.

واژگان کلیدی: شورای امنیت، حق وتو، الگوی کثرت‌گرایی، صلح و امنیت بین‌المللی، منشور

سازمان ملل

* دانشیار علوم سیاسی دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان (yazden@ase.ui.ac.ir)

** کارشناس ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه اصفهان (r.zamanian61@yahoo.com)

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱

تاریخ دریافت: ۹۲/۸/۱

فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۳، صص ۱۴۶-۱۳۳

جستار گشایی

جنگ جهانی دوم با به جا گذاشتن حدود پنجاه میلیون کشته، میلیون‌ها نفر معلول، سی میلیون آواره و تخریب گسترده منابع مادی و زیست‌محیطی، خونین‌ترین و مخرب‌ترین جنگ تاریخ بشری است (نقیب‌زاده، ۲۳۹: ۱۳۸۰). با این وجود، مهم‌ترین پیامد جنگ جهانی دوم تأسیس سازمان ملل متحد می‌باشد که بر اساس بند یک ماده یک منشور این سازمان، تأمین صلح و امنیت بین‌الملل مهم‌ترین هدفی است که باید از طریق شورای امنیت مورد توجه قرار گیرد و این امر صلحی پایدار را نوید می‌دهد.

با این‌که ارتباطات جهانی امروزه به صورت گسترده در شکل و ماهیت دگرگون شده است اما شورای امنیت همچنان مهم‌ترین رکن سازمان ملل به حساب می‌آید به گونه‌ای که کم‌وکیف اعضا و چگونگی ساختار این شورا، تأثیر مستقیمی بر وظیفه مهم آن - حفظ صلح و امنیت بین‌المللی - دارد (Malone, 2004: 2). در ابتدا، کشورهای مؤسس سازمان ملل با این توجیه منطقی که تنها دولت‌های قدرتمندی که با تکیه بر اعمال قدرت نظامی، سیاسی و اقتصادی خود توانایی برپایی صلح و تضمین آن را دارند به پنج کشور ایالات متحده آمریکا، شوروی، انگلستان، فرانسه و چین حق عضویت دائم و حق و تو اعطا کردند یا حداقل ادعای آنها در مخالفت با اعطای این حق، با مخالفت کشورهای متفق مواجه شد؛ لذا حق و تو و عضویت دائم آنان را پذیرفتند.

حال اگر پویایی نظام بین‌الملل به عنوان یک مفروض پذیرفته شود، آن‌گاه مشاهده خواهد شد که کوتاه زمانی پس از تشکیل سازمان ملل، دسته‌بندی و رقابت جایگزین همکاری شد و جنگ سرد، آب سردی بر پیکر شوای امنیت بود. تضاد منافع دو ابرقدرت و اعمار آنها در دوران جنگ سرد، فعالیت‌های سازمان ملل و شورای امنیت را در عمل کند و فلج کرده و این شورا نقش خود را به عنوان یک نهاد بین‌المللی عهده‌دار مسئولیت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی تا حد زیادی از دست داده بود (آقایی، ۱۳۷۵: ۹). بنابراین از همان روزهای نخستین برای غلبه بر این مشکل و مشکلات احتمالی آینده، نیاز به اصلاح در ساختار این شورا احساس می‌شد.

می‌توان گفت محدود کردن سلیقه جهانی به پنج تفکر در دنیایی که ایدئولوژی لیبرال دموکراسی مورد قبول تقریباً همه ملت‌هاست، امری غیرطبیعی و مغایر با اصول لیبرالیسم به نظر می‌رسد. علاوه بر این با توجه به پویایی نظام بین‌الملل، دیگر نمی‌توان قدرت امروزه

کشورها را با چند دهه قبل مقایسه کرد. اعطای حق وتو و کرسی دائم، معیاری مناسب دهه ۱۹۴۰ است. امروزه نه از انگلستان قدرتمند بعد از جنگ جهانی دوم خبری است و نه از فرانسه تأثیرگذار در معادلات جهانی. نه اثری از شوروی باقیست و نه ساختار سیاسی چین مقبولیت دارد. شاید تنها ایالات متحده آمریکا به دلایلی بعد از جنگ جهانی دوم قدرتمندتر شده که معادلات بین‌المللی نیز مانع از یک‌جانبه‌گرایی آن می‌شود. در مقابل به‌عنوان نمونه، آلمان، ژاپن، ایتالیا، کانادا، مکزیک، برزیل، کره جنوبی، آرژانتین، هند و پاکستان کشورهای هستند که قدرت آنها افزایش یافته است و گروه‌بندی‌های منطقه‌ای مانند کشورهای مسلمان، کشورهای آمریکای لاتین و آفریقایی خواهان عضویت دائم و حق وتو در شورای امنیت می‌باشند.

نخستین پیشنهاد برای اصلاح شورای امنیت در سال ۱۹۵۶ توسط کشورهای آمریکای لاتین ارائه شد. آنها خواهان افزایش اعضای دائم به هشت کشور بودند که سرانجام در سال ۱۹۶۳، مجمع عمومی سازمان ملل تعداد اعضای غیردائم شورای امنیت را به ده کشور افزایش داد (مهدویان، ۱۳۸۴: ۹۹-۹۰). در ادامه درخواست برای اصلاح ساختار شورای امنیت، در اجلاس سی و چهارم مجمع عمومی در سال ۱۹۷۹، دولت‌های آرژانتین، الجزایر، بنگلادش، یونان، گویان، هند، نپال، سریلانکا و نیجریه پیشنهادی را ارائه کردند که خواهان افزایش اعضای غیردائم از ده به چهارده کشور بود که این پیشنهاد با مخالفت اعضای دائم شورا مواجه و رد شد (سیمبر، ۱۳۷۴: ۴۴-۲۱).

کوفی عنان دبیرکل سابق سازمان ملل نیز در قالب «گروه کاری بدون محدودیت برای سازمان ملل» در گزارش «برنامه‌ای برای اصلاح»، ایده‌ها و طرح‌هایی را در مورد ضرورت انجام اصلاحات در این سازمان ارائه کرد. علاوه بر تحولات موجود در ماهیت متغیر در ساختار نظام بین‌الملل، موارد متعددی همچون شکل جدید مناسبات منطقه‌ای، اهمیت یافتن عنصر اقتصادی در روابط بین‌الملل، بروز چالش‌های جدید امنیتی، ظهور مسائل مشترک جهانی همچون پدیده مهاجرت، ایدز، تروریسم و... در حال شکل‌گیری است که به‌نظر می‌رسد با ساختار فعلی حاکم بر شورای امنیت سازگاری مناسبی ندارد.

بنابراین، امروزه اصلاحات در ساختار شورای امنیت به‌عنوان یک امر اجتناب‌ناپذیر در میان کشورهای مختلف مطرح است و به‌نظر می‌رسد تنها یک ساختار تک‌تک‌گرا جوابگوی نیاز کشورهاست. ساختاری که به کشورهای قدرتمند و تأثیرگذار امروزی اجازه

تأثیرگذاری و مداخله در سرنوشت خود و جامعه جهانی را می‌دهد و در حالی که احتمالاً روند تصمیم‌گیری در شورای امنیت را کند می‌کند، اما بدون شک قدرت تأثیرگذاری و مشروعیت شورای امنیت را در موارد گوناگون افزایش می‌دهد.

در این مقاله، ابتدا به صورت کلی ساختار فعلی شورای امنیت و سازوکارهای تصمیم‌گیری در آن مورد بررسی قرار می‌گیرد، سپس به بررسی پیشنهاد اصلاحات در شورای امنیت پرداخته شده و در نهایت الگوی مورد نظر نگارنده ارائه خواهد شد.

۱. شورای امنیت؛ ساختار، وظایف و نحوه رأی‌گیری

بر اساس ماده ۲۴ منشور سازمان ملل، شورای امنیت به‌عنوان یکی از ارکان سازمان ملل متحد است که بر اساس تصمیمات اتخاذ شده در کنفرانس دامبارتن اوکس مسئولیت اصلی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را بر عهده دارد. این شورا از تعداد محدودی از دولت‌ها تشکیل شده است که در دو گروه اعضای دائم شامل پنج کشور و اعضای غیردائم شامل ده کشور گرد هم آمده‌اند. چین، انگلستان، آمریکا، فرانسه و روسیه اعضای دائم شورای امنیت را تشکیل می‌دهند که علاوه بر امتیاز حضور مداوم در شورا، از مزیت حق وتو نیز برخوردار هستند. طبق ماده ۲۳ منشور سازمان ملل، مجمع عمومی وظیفه انتخاب اعضای غیردائم شورای امنیت را با رأی اکثریت دوسوم اعضای مجمع عمومی برعهده دارد که برای این انتخاب باید دو اصل را مورد توجه قرار دهد؛ نخست، توانایی کشورها در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و دوم، توزیع عادلانه کرسی‌های شورا از لحاظ جغرافیایی.

بر طبق معیار نخست، اولویت عضویت غیردائم شورای امنیت مختص کشورهای است که در جهت صلح و امنیت گام برمی‌دارند و بر طبق معیار تقسیم جغرافیایی، یک اصل ثابت در دسامبر ۱۹۶۳ مورد تصویب مجمع عمومی قرار گرفت. بر این اساس برای دولت‌های آمریکای لاتین ۲ عضو، آسیایی و آفریقایی ۵ عضو، اروپای شرقی ۱ عضو و اروپای غربی و دیگران هم ۲ عضو غیردائم در نظر گرفته شد که تا به امروز ادامه دارد.

بر طبق پیشنهاد ایالات متحده آمریکا در کنفرانس یالتا، درخصوص نحوه رأی‌گیری ماده ۲۷ منشور سازمان ملل ارائه شد. بر طبق این اصل، هر عضو شورای امنیت دارای یک رأی است و رأی‌گیری در این شورا بر اساس اکثریت آرا قرار دارد. در این خصوص، باید میان مسائل آیین کاری که بدون توجه و در نظرگرفتن حق وتو با اکثریت عددی ۹ رأی

مثبت اتخاذ می‌شود و مسائل غیرآیین کاری که با اکثریت کیفی ۹ رأی مثبت که باید تمام اعضای دائم شورا به آن رأی مثبت داده باشند، فرق گذاشت.

درخصوص وظایف شورای امنیت، ماده ۲۴ تا ۲۶ منشور سازمان ملل، وظایف شورای امنیت را مشخص کرده است. بر این اساس، وظیفه اصلی شورا حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است که این کار به دو شیوه صورت می‌گیرد:

- ۱) مداخله مسالمت‌آمیز یا فراهم کردن وسایل حل اختلاف (فصل ششم منشور) از قبیل مذاکره، میانجی‌گری، سازش، تحقیق، داوری و رسیدگی قضایی؛
- ۲) مداخله قهرآمیز یا اتخاذ روش‌های اجبارکننده (فصل هفتم منشور) که شامل تحریم‌های اقتصادی و سیاسی، محاصره سرزمینی و درنهایت جنگ و توسل به زور می‌شود (موسی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۰۴-۱۰۰).

بر طبق ماده ۲۵ منشور، اعضا موافقت می‌کنند تصمیمات شورا را در صورتی که بر طبق منشور اتخاذ شده باشد، قبول و اجرا کنند، اما به موجب بند ۷ ماده ۲ منشور، به شورای امنیت صلاحیت داده که در اعمال اقدامات قهری خود صلاحیت داخلی کشورها را نادیده بگیرد که این امر حاکی از اهمیت نقش بی‌بدیل شورای امنیت است. همچنین بر طبق ماده ۳۹ منشور، شورای امنیت باید وجود هر گونه تهدید علیه صلح و نقض صلح یا عمل تجاوزکارانه را احراز و توصیه‌هایی ارائه کند یا تصمیم بگیرد که برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی تصمیماتی را اتخاذ کند که این امر ممکن است به موجب ماده ۴۱ منشور جنبه غیرنظامی همانند قطع روابط اقتصادی و ارتباطی یا بر طبق ماده ۴۲ منشور جنبه نظامی داشته باشد (آقایی، ۱۳۸۴: ۹۴-۹۲).

جلسات شورای امنیت به دو نوع ادواری و غیرادواری تقسیم می‌شوند که به موجب بند ۲ ماده ۲۸ منشور ملل متحد و ماده ۴ آیین کار موقت شورا، سالی دو بار و در مواردی که شورا تعیین می‌کند، برگزار خواهد شد. همچنین جلسات غیرادواری شورا در هر زمان که نیاز باشد تشکیل می‌شود که فاصله جلسات غیرادواری نباید بیش از چهارده روز باشد. جلسات شورا به درخواست هر یک از اعضای شورای امنیت، توصیه مجمع عمومی، دبیرکل یا به دعوت رئیس شورا تشکیل خواهد شد.

درخصوص دستور کار شورا، دبیرکل مراسلات یا درخواست کشورها، نهادهای بین‌المللی یا موضوع مورد نظر خود را برای تعیین تکلیف سریعاً به اطلاع اعضای شورای

امنیت می‌رساند. این دستور کار باید دست‌کم سه روز قبل از جلسه توسط دبیرکل به نمایندگان در شورای امنیت ابلاغ می‌شود، ولی در شرایط اضطراری می‌تواند هم‌زمان با اطلاعیه جلسه ارسال شود.

ریاست شورای امنیت به ترتیب نوبت و بر اساس حروف الفبای انگلیسی کشورهای عضو است. دوره ریاست هر کدام از اعضا، یک ماه تقویمی است و اگر کشوری موضوع اختلاف باشد که ریاست شورا را برعهده دارد، ریاست وی پایان یافته و نماینده کشور بعدی برای یک ماه ریاست شورا را عهده‌دار خواهد شد.

جلسات شورای امنیت در حالت عادی علنی است و در شرایطی که اعضا تصمیم به غیرعلنی بودن جلسه بگیرند، از طریق یک اعلامیه خبری توسط دبیرکل اعلام می‌شود. سوابق رسمی جلسات علنی شورا باید به زبان‌های رسمی منتشر شود. همچنین اعضای ملل متحد شرکت‌کننده در جلسات غیرعلنی، درخصوص دست‌یافتن به اسناد جلسات غیرمحرمانه می‌توانند در تمام مواقع به سوابق جلسات در دفترکل مراجعه کنند (موسی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۱۹-۱۱۷).

۲. پیشنهاد اصلاحات در شورای امنیت

اصلاحات مربوط به سازمان ملل از مباحثی است که در عرصه روابط بین‌الملل دارای پیشینه‌ای طولانی است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد این موضوع در همان روزهای تشکیل سازمان ملل در سال ۱۹۴۵ و در جریان کنفرانس سانفرانسیسکو، به‌خصوص در شورای امنیت مطرح بوده است. بحث در مورد اصلاحات در ساختار شورای امنیت مربوط به افزایش اعضا و اصلاح آیین کار می‌شود که با توجه به توزیع مجدد قدرت جهانی، افزایش توان تأثیرگذاری برخی از بازیگران بین‌المللی، رشد و تقویت اتحادیه اروپا، افزایش نقش و نفوذ برخی کشورها و کاهش قدرت برخی دیگر موضوعی ضروری به‌نظر می‌رسد.

امروزه در روند اصلاحات در سازمان ملل، این امر احساس می‌شود که شورای امنیت به‌عنوان بازیگر اصلی تأمین‌کننده صلح و امنیت بین‌المللی، نقش مهم خود را به دور از فشار قدرت‌های بزرگ ایفا کند و در ساختار آن بازتعریفی که تأمین‌کننده مصالح جهانی است صورت گیرد. در این راستا می‌توان این ادعا را مطرح کرد که ترکیب کنونی در

ساختار شورای امنیت انعکاس‌دهنده موازنه قدرت در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم است که این ساختار، با وضعیت جهان امروز سازگاری ندارد (Glennon, 2003). در روند اصلاح ساختار شورای امنیت، نکته مهم تقویت نقش قدرت‌های اقتصادی و نظامی جهان و قدرت‌های منطقه‌ای است که خواهان نقش بیشتر و تأثیرگذارتر در ساختار این شورا می‌باشند. به همین سبب، تلاش‌های متعددی برای اصلاح ساختار این شورای امنیت صورت گرفته است که این تلاش‌ها را می‌توان تا به امروز در پنج مدل کلی به شرح زیر توضیح داد.

۲-۱. طرح‌های پیشنهادی از طرف هیئت عالی‌رتبه سازمان ملل

این تلاش‌ها از سوی کوفی عنان دبیرکل ششم سازمان ملل ارائه شد. وی در اجلاس ۵۸ مجمع عمومی در سال ۲۰۰۳ اعلام کرد: «قصد دارد گروهی از شخصیت‌های عالی‌رتبه که دارای تجربه و دانش کافی در حوزه‌های سیاسی و بین‌المللی باشند را مأمور مطالعه جامع تهدیدات و چالش‌های فراروی جامعه بین‌المللی معاصر و متعاقباً ارائه توصیه‌های عملی برای تغییر ساختار ملل متحد جهت پاسخگویی به چنین چالش‌ها و تهدیدهایی کند». بر این اساس در نوامبر ۲۰۰۳، کوفی عنان تشکیل یک هیئت شانزده نفره را با عنوان «هیئت عالی‌رتبه درخصوص تهدیدات، چالش‌ها و تغییر» به ریاست آناند پانیچار چون نخست‌وزیر سابق تایلند اعلام کرد (بعیدی‌نژاد و دیگران، ۱۳۸۴: ۹۳). در این بخش دو مدل «الف» و «ب» در گزارش هیئت عالی‌رتبه و گزارش دبیرکل برای اصلاح ساختار شورای امنیت ارائه شده است؛

مدل «الف»: در مدل الف ۶ کرسی دائم جدید بدون حق وتو و ۱۳ کرسی تازه غیردائم دو ساله پیشنهاد شده که بین حوزه‌های منطقه‌ای بزرگ تقسیم می‌شود. براین اساس ۲ کرسی دائم به قاره آفریقا، ۲ کرسی دائم به آسیا و اقیانوسیه، ۱ کرسی دائم به اروپا و ۱ کرسی دائم به قاره آمریکا تعلق می‌گیرد. همچنین ۴ کرسی غیردائم برای آفریقا، ۳ کرسی برای آسیا و اقیانوسیه، ۲ کرسی برای اروپا و ۴ کرسی برای قاره آمریکا در نظر گرفته شده است (U. N. DOC. A/59/565, 2004: 66).

مدل «ب»: در مدل ب، شمار اعضای شورای امنیت از ۱۵ به ۲۴ عضو تغییر می‌یابد، اما در کرسی‌های دائم تغییری پیش‌بینی نشده است و گروه تازه‌ای از ۸ کرسی تجدیدپذیر

در چهار سال را پیش‌بینی می‌کند (Blum, 2005: 641). بر این اساس، توزیع کرسی‌های چهارساله تجدیدشدنی به این صورت خواهد بود که به هر حوزه جغرافیایی؛ یعنی آفریقا، آسیا و اقیانوسیه، اروپا و آمریکا، دو کرسی اختصاص می‌یابد. همچنین به حوزه جغرافیایی آفریقا ۴ کرسی، آسیا ۳ کرسی، اروپا ۱ کرسی و آمریکا ۳ کرسی غیردائم تجدیدشدنی تعلق می‌گیرد (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۴: ۵۵).

۲-۲. طرح گروه چهار

چهار کشور آلمان، ژاپن، هند و برزیل در سپتامبر ۲۰۰۴ با صدور بیانیه مشترکی در آمریکا و با هدف حمایت از هم برای کسب کرسی دائم در شورای امنیت اعلام موجودیت کردند. این کشورها در بیانیه خود به مسئله مهم توزیع کرسی‌های دائم شورای امنیت در پنج قاره جهان اشاره داشتند و یک کرسی دائم را نیز برای قاره آفریقا در نظر گرفتند (حسن‌خانی، ۱۳۸۵: ۳۰). شاید بتوان هدف اصلی این چهار کشور در اعطای کرسی دائم به قاره آفریقا را نیاز به کسب رأی آنها در مجمع عمومی برای رأی به اصلاحات در شورای امنیت ذکر کرد؛ زیرا اصلاحات در شورای امنیت بر طبق فصل هیجدهم و ماده ۱۰۸ منشور ملل منوط به تصویب دوسوم اکثریت آرای مجمع عمومی است. در قطعنامه پیشنهادی این چهار کشور به مجمع عمومی، شمار اعضای شورای امنیت از ۱۵ عضو به ۲۵ عضو افزایش می‌یابد که بر این اساس ۶ کرسی دائم و ۴ کرسی غیردائم جدید به شرح زیر پیش‌بینی شده است؛

- قاره آفریقا ۲ کرسی دائم و یک کرسی غیردائم؛
- قاره آسیا ۲ کرسی دائم و یک کرسی غیردائم؛
- کشورهای آمریکای لاتین و حوزه کارائیب یک کرسی دائم و یک کرسی غیردائم؛
- کشورهای اروپای غربی و دیگران یک کرسی دائم و یک کرسی غیردائم (احمدی، ۱۳۸۵: ۱۵۹).

۲-۳. طرح کشورهای آفریقایی

مصر، آفریقای جنوبی و نیجریه از مدعیان اصلی حق و تو در قاره آفریقا به‌شمار می‌روند. در طرح اتحادیه آفریقا، کرسی‌های شورای امنیت باید از ۱۵ به ۲۶ عضو افزایش یابد که از این مجموعه جدید، ۶ کرسی دائم و ۵ کرسی غیردائم است. بر این اساس باید ۶ کرسی

دائم به این صورت بین کشورها توزیع شود؛

- کشورهای آسیایی ۲ کرسی؛

- کشورهای آفریقایی ۲ کرسی؛

- آمریکای لاتین و کارائیب ۱ کرسی؛

کشورهای اروپای غربی و دیگران ۱ کرسی (مهدویان، ۱۳۸۴: ۹۶).

نکته قابل ذکر در طرح کشورهای آفریقایی، استفاده از واژه «باید» در طرح پیشنهادی آنان است. از نظر آنان، حق و تو به طور کامل غیردموکراتیک و ناعادلانه است، اما چون در شرایط کنونی امکان حذف آن نیست، پس باید ۶ کرسی دائم دیگر برای دموکراتیک کردن ساختار شورای امنیت در نظر گرفته شود.

توزیع کرسی‌های غیردائم جدید در طرح پیشنهادی آفریقا به این صورت است که:

- کشورهای آفریقایی ۲ کرسی؛

- کشورهای آسیایی ۱ کرسی؛

- اروپای شرقی ۱ کرسی؛

- آمریکای لاتین و حوزه کارائیب ۱ کرسی (Lederer, 2005:2).

۲-۴. مدل‌های ارائه شده توسط جنبش «اتحاد برای اجماع»

گروه اتحاد برای اجماع متشکل از کشورهای آرژانتین، پاکستان، مکزیک، کانادا، کره جنوبی، اسپانیا و ترکیه می‌باشد. این گروه با این استدلال که طرح گروه ۴ برای افزایش اعضای شورای امنیت تبعیض‌آمیز و عامل شکل‌دهنده به هژمونی‌های سطحی در عرصه بین‌المللی است که در نهایت کار شورا را با کندی مواجه می‌کند، در برابر گروه ۴ اعلام موجودیت کرد (مهدویان، ۱۳۸۴: ۹۷). دو مدل سبز و آبی از ابتکارات این گروه است که در کنار مدل منطقه‌ای ایتالیا برای گسترش اعضای شورای امنیت به آنها پرداخته می‌شود:

۲-۴-۱. مدل منطقه‌ای ایتالیا

این مدل که از سوی مارچلو اسپاتافورا^۱ نماینده ایتالیا در سازمان ملل در سال ۲۰۰۵ ارائه شد، ضمن حفظ گروه‌بندی‌های موجود در خصوص اعضای غیردائم شورای امنیت در مجمع عمومی، ۱۰ کرسی دائم جدید بدون حق و تو را برای مناطق و بدون در نظر گرفتن

1. Marcello Spatafora

کشوری خاص پیشنهاد می‌دهد (Butler, 2012). بر این اساس، هر یک از گروه‌بندی‌های منطقه‌ای اعمال مربوط به کرسی خود را در اختیار دارد و با استفاده از اصول و سازوکارهای مناسب و متعادل از سهمیه‌بندی ملی کرسی‌ها جلوگیری و نمایندگی‌های منطقه‌ای را تضمین می‌کند (Hoffmann & Arivoruk, 2005: 3). جدول زیر اصلاحات مورد مورد نظر مدل منطقه‌ای ایتالیا را نشان می‌دهد.

مدل منطقه‌ای ایتالیا

مجموع	کرسی‌های دائم گروه‌های منطقه‌ای	اعضای غیردائم فعلی	اعضای دائم فعلی	تعداد کشورها	حوزه منطقه‌ای
۶	۳	۲	۱	۵۴	آسیا
۶	۳	۳	۰	۵۳	آفریقا
۴	۲	۲	۰	۳۳	آمریکای لاتین
۶	۱	۲	۳	۲۹	اروپای غربی
۳	۱	۱	۱	۲۳	اروپای شرقی
۲۵	۱۰	۱۰	۵	۱۹۲	مجموع

(Hoffmann & Arivoruk, 2005: 9)

۲-۴-۲. مدل آبی^۱

بر اساس این مدل، تعداد اعضای دائم شورای امنیت به ۲۵ عضو افزایش می‌یابد و ۲ یا ۳ کرسی به کرسی‌های غیردائم شورای امنیت اضافه می‌شود. از طرف دیگر، طبقه‌بندی سوم از کرسی‌ها با دوره‌های طولانی‌تر سه یا چهارساله شکل می‌گیرد. همچنین این مدل ضمن حفظ گروه‌بندی‌های موجود در انتخاب اعضای غیردائم شورای امنیت، به صورت مستقل عمل می‌کند. این مدل ضمن انعطاف‌پذیری در زمینه دوره زمانی و حق انتخاب مجدد کرسی‌های بلندمدت در نهایت منافع بیشتر کشورهای بزرگ را تأمین می‌کند و در مقابل، نگرانی کشورهای کوچک را با گسترش کرسی‌های طبقه‌بندی دوساله مرتفع می‌سازد (Haq, 2005:2). جدول زیر مختصات مورد نظر مدافعان مدل آبی را نشان می‌دهد.

مدل آبی

درصد کرسی‌های انتخابی از هر گروه	مجموع	کرسی‌های جدید		کرسی‌های غیر دائم فعلی	کرسی‌های دائم فعلی	تعداد کشورها	حوزه منطقه‌ای
		دوساله	بلندمدت				
۹/۴	۶	۱	۲	۲	۱	۵۴	آسیا
۱۱/۳	۶	۱	۲	۳	۰	۵۳	آفریقا
۱۱/۵	۶	۰	۱ یا ۲	۲	۳	۲۹	اروپای غربی و دیگران
۹/۰۹	۳	۱ (بلندمدت یا دوساله)		۱	۱	۲۳	اروپای شرقی
۱۲/۱	۴	۰	۲	۲	۰	۳۳	آمریکای لاتین
۱۰/۶	۲۵	۱۰		۱۰	۵	۱۹۲	مجموع

[http://www.globalpolicy.Org/security/reform/cluster1/2005/4 blue model. Pdf, 1385/10/2](http://www.globalpolicy.Org/security/reform/cluster1/2005/4%20blue%20model.Pdf)

۳-۴-۲. مدل سبز^۱

این مدل که شباهت زیادی به مدل منطقه‌ای ایتالیا دارد، ضمن تقسیم شورای امنیت به ۵ گروه منطقه‌ای، ۱۰ کرسی جدید به آن اضافه می‌کند. تفاوت این مدل با مدل منطقه‌ای ایتالیا این است که در این مدل کرسی‌ها برای کشورها در نظر گرفته شده است و نه گروه‌های منطقه‌ای و همچنین کرسی‌های جدید دائمی نیستند. علاوه بر این، مدل سبز شباهت زیادی با ترکیب کنونی شورای امنیت دارد و گروه‌بندی کشورها مشابه گروه‌بندی‌های کنونی است با این تفاوت که به تعداد اعضای غیردائم شورای امنیت، ۱۰ عضو دیگر اضافه می‌شود که مانند گذشته دوره عضویت در آنها دوساله است. در جدول زیر به اختصار الگوی مورد نظر مدل سبز ارائه شده است.

مدل سبز

درصد کرسی‌های انتخابی	مجموع	اعضای غیردائم فعلی		کرسی‌های دائم فعلی	تعداد کشورها	حوزه منطقه‌ای
۱۱/۳	۶	۳	۳	۰	۵۳	آفریقا
۹/۴	۶	۳	۲	۱	۵۴	آسیا
۱۱/۵	۶	۱	۲	۳	۲۹	اروپای غربی و دیگران
۹/۰۹	۳	۱	۱	۱	۲۳	اروپای شرقی
۱۲/۱	۴	۲	۲	۰	۳۳	آمریکای لاتین و کارائیب
۱۰/۶	۲۵	۱۰	۱۰	۵	۱۹۲	مجموع

http://www.globalpolicy.Org/security/reform/cluster_1/2005/4_green_model.Pdf 1385/9/20

۲-۵. مدل‌های مورد نظر مرکز آموزش اصلاحات سازمان ملل

این مرکز عمدتاً از سوی استادان دانشگاه‌ها، فعالان سیاسی و متخصصان امور سازمان ملل در سال ۱۹۹۲ با انتشار مقالات، تحلیل‌ها و کتاب‌های مورد نظر در نیویورک اعلام موجودیت کرده است. مهم‌ترین پیشنهادهای این مرکز برای اصلاح ساختار شورای امنیت در قالب مدل‌های «C» و «X» ارائه شده که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

۲-۵-۱ مدل C

این مدل که از سوی والتر هافمن از استادان حقوق بین‌الملل ارائه شده است، به جای گروه‌بندی‌های قاره‌ای و گروه‌بندی‌های قدیمی منطقه‌ای تقسیم‌بندی جدیدی ارائه کرده است که در آن آسیا و اقیانوسیه به دو منطقه مجزا تقسیم می‌شوند. گروه‌بندی مورد نظر مدل C به این صورت است:

- کشورهای حوزه اقیانوس آرام شامل ایالات متحده آمریکا، کانادا، ژاپن، فیلیپین، استرالیا، نیوزیلند، کشورهای جزیره‌ای اقیانوس آرام و کشورهای شرق آسیا غیر از چین؛

- چین به علاوه کشورهای جنوب و جنوب غرب آسیا؛
- آمریکای لاتین و حوزه کارائیب؛
- کشورهای آفریقایی (1: Ariyoruk, 2005).
این مدل تلاش می‌کند فارغ از هرگونه ملاحظات سیاسی و عمدتاً با توجه به معیار جمعیتی موجود، به ویژه در کشورهای آسیایی، راهکار مناسب‌تری را ارائه کند.
بر اساس مدل C شورای امنیت دارای ۲۵ عضو است که توزیع کرسی‌ها به صورت زیر است:
- اروپا دارای ۳ عضو دائم بریتانیا، فرانسه و روسیه، یک کرسی هشت‌ساله مشترک که ابتدا به آلمان و ایتالیا تعلق می‌گیرد و یک کرسی چهارساله که ابتدا به اوکراین و سوئد واگذار می‌شود؛
- حوزه پاسیفیک دارای یک عضو دائم که آمریکا است، یک کرسی هشت‌ساله که به ژاپن و استرالیا و یک کرسی چهارساله که به کانادا تعلق می‌گیرد.
- جنوب و جنوب غرب آسیا، یک کرسی دائم به چین، یک کرسی هشت‌ساله مشترک به اندونزی و هند، یک کرسی چهارساله برای کشوری که سهم بیشتری در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی دارد.
- آفریقا دارای کرسی دائم نیست، اما دارای یک کرسی هشت‌ساله مشترک که ابتدا به نیجریه و آفریقای جنوبی و سپس به مصر و اتیوپی تعلق می‌گیرد و یک کرسی چهارساله برای غنا می‌باشد (5: Hoffmann&Ariyoruk, 2005).
در جدول زیر چارچوب کلی مورد نظر مدافعان مدل C نمایش داده می‌شود.

مدل C

حوزه منطقه‌ای	تعداد کشورها	کرسی‌های دائم	کرسی‌های هشت‌ساله مشترک	کرسی‌های چهارساله	کرسی‌های دوساله تجدیدپذیر	مجموع
آسیای جنوبی	۲۹	۱	۱	۱	۲	۵
آفریقا	۵۳	۰	۱	۱	۳	۵
آمریکای لاتین	۳۳	۰	۱	۱	۲	۴
اروپا	۴۸	۳	۱	۱	۱	۶
حوزه پاسیفیک	۲۹	۱	۱	۱	۲	۵
مجموع	۱۹۲	۵	۵	۵	۱۰	۲۵

(Hoffmann & Arivoruk, 2005: 9)

۲-۵-۲. مدل X۱

بر اساس این مدل تعداد اعضای شورای امنیت با افزودن ۵ کرسی چهارساله تجدیدپذیر به ۲۰ عضو افزایش می‌یابد. توزیع ۵ کرسی چهارساله تجدیدپذیر بدین صورت خواهد بود که آسیا و آفریقا هر کدام ۲ کرسی، آمریکای لاتین و حوزه پاسیفیک یک کرسی و به اروپا کرسی چهارساله تعلق نمی‌گیرد. در این مدل فقط ۵ کرسی جدید به کرسی‌های شورای امنیت اضافه می‌شود، در حالی که بر اساس مدل‌های پیشنهادی قبلی ۹ تا ۱۱ عضو اضافه می‌شود. همچنین در این مدل، کشورهای حوزه پاسیفیک جزء گروه آمریکاست و نوعی توازن را بین گروه‌بندی‌های قاره‌ای ایجاد می‌کند.

بر اساس این مدل آسیا، آفریقا، اروپا و آمریکا-حوزه پاسیفیک هر کدام دارای ۵ کرسی در شورای امنیت می‌باشند و توزیع کرسی‌های دوساله تجدیدپذیر به این صورت خواهد بود که آسیا و اروپا هر کدام ۲ کرسی، آفریقا و آمریکا-پاسیفیک هر کدام ۳ کرسی را در شورای امنیت دارا هستند (Hoffmann, 2006:1). در جدول زیر به اختصار مختصات مورد نظر مدل X تشریح شده است.

مدل X

حوزه منطقه‌ای	کرسی‌های دائم	کرسی‌های غیردائم	کرسی‌های چهارساله جدید	مجموع
آسیا	۱	۲	۲	۵
آفریقا	۰	۳	۲	۵
آمریکا- پاسیفیک	۱	۳	۱	۵
اروپا	۳	۲	۰	۵
مجموع	۵	۱۰	۵	۲۰

(Hoffmann, 2006: 2)

۳. کثرت‌گرایی و تقسیم عادلانه قدرت

همان‌گونه که گفته شد از همان آغاز، مخالفت‌هایی درخصوص ساختار سازمان ملل وجود داشت و قدرت‌ها و بنیان شکل‌گیری سازمان ملل احتمالاً زیر فشارهای گوناگون یا به‌خاطر آینده‌نگری، لزوم اصلاح مداوم آن را خاطرنشان می‌کردند. برای تأمین این هدف مهم بود که مواد ۱۰۸ و ۱۰۹ از فصل هجدهم در منشور ملل متحد گنجانده شد که عموماً به نحوه رأی‌گیری، تاریخ و محل مورد نظر برای اصلاحات می‌پردازد. در این زمینه ماده ۱۰۸ بیان می‌دارد؛ «اصلاحاتی که در این منشور به‌عمل می‌آید، زمانی برای تمام اعضای ملل متحد لازم‌الاجرا خواهد شد که به موجب رأی دوسوم اعضای مجمع عمومی و توسط دوسوم ملل متحد که شامل کلیه اعضای دائم شورای امنیت است و بر طبق قوانین اساسی آنها به‌تصویب رسیده باشد، مورد قبول قرار گیرد». نکته قابل توجه در این ماده مترقی، موانعی است که بر سر اصلاحات ایجاد می‌کند و بیشتر اثر محافظه‌کارانه دارد تا اصلاح‌طلبانه. تجربه چند دهه اخیر، عدم موافقت اعضای دائم شورای امنیت و رقبای سیاسی را بیش از پیش آشکار می‌کند و در واقع، این بند اهرم فشاری است که از سوی اعضای دائم شورای امنیت و کشورهای رقیب اعمال می‌شود.

تقاضاهای گوناگونی تاکنون از سوی کشورهای قدرتمندی برای عضویت دائم در شورای امنیت ارائه شده است. دولت‌هایی مثل آلمان، ژاپن، هند و برزیل معتقدند شرایط عضویت دائم در شورای امنیت را دارند که این ادعا از یک‌سو با مخالفت رقبای سیاسی

آنها یعنی ایتالیا، کانادا، آمریکا، آرژانتین و پاکستان و از سوی دیگر با اختلاف در میان اعضای دائم شورای امنیت و مخالفت آنها مواجه است. به‌طور مثال آمریکا، فرانسه و انگلیس از آلمان و ژاپن برای عضویت دائم شورای امنیت حمایت می‌کنند، ولی روسیه و چین مخالفت کرده یا دست‌کم سکوت می‌کنند (موسی‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

امروزه رفتارهای گوناگون و پیچیده دولت‌ها که ناشی از راهبردهای سنتی، منافع شخصی، پویایی و رقابت‌های ناشی از منافع و فقدان یک تصویر درست از آینده است، روند اصلاحات در شورای امنیت را مشکل ساخته است (Katzman, 2013: 16). اگر دلیل چنین اختلاف نظرهایی را حاکم‌بودن پارادایم واقع‌گرایی، نقش برجسته منافع ملی و احساس تهدیدی که بر ساختار کشورهای مختلف حاکم است فرض بگیریم، آن‌گاه شاید بتوان این اختلاف نظرها را امری طبیعی پنداشت. اصولاً پیشنهادهایی که خواهان حق عضویت انفرادی یا گروهی محدود هستند، حتی اگر اعمال شوند، جوابگوی تکثر فکری، خواسته‌ها و منافع گوناگون کشورها نیستند. بنابراین این ساختار امید چندانی برای موفقیت ندارد و حتی امکان دارد گامی رو به عقب باشد؛ زیرا نخست ممکن است مشروعیت شورای امنیت را نزد کشورهای رقیب از بین ببرد و دوم اینکه رقابت موجود میان کشورهای هم‌سطح را به تعارض تبدیل کند.

بر این اساس، به‌نظر می‌رسد طرح‌های گوناگونی که بخشی از آنها مورد بررسی قرار گرفت، دچار تقلیل‌گرایی هستند و هدف آنها افزایش کمی (عده محدودی از کشورها) اعضای شورای امنیت است که همین امر نیز امکان موفقیت اندکی دارد. اما در طرح جدیدی که در این مقاله ارائه خواهد شد به دو نکته اساسی توجه شده است؛ نخست عدالت جغرافیایی (۱)، دوم توجه و تأکید بر کثرت‌گرایی و تضارب آرا.

۴. الگوی پیشنهادی برای اصلاح ساختار شورای امنیت

بر اساس این الگو، کماکان شورای امنیت دارای پنج کرسی دائم و ده کرسی غیردائم بوده و اعضای آن افزایش نمی‌یابد؛ زیرا به‌نظر می‌رسد سازوکار فعلی و نحوه رأی‌گیری در آن دارای قدرت بازدارندگی و مقبولیت بین‌المللی است. نوآوری این الگو در این است که کرسی‌های دائم شورای امنیت میان پنج کشور تقسیم نشده و اساساً کرسی‌ها به نام کشورها شناخته نمی‌شوند. به‌جای کرسی‌های آمریکا، انگلیس، فرانسه، روسیه و چین، کرسی‌ها

به صورت کرسی یک، کرسی دو، کرسی سه، کرسی چهار و کرسی پنج دسته‌بندی شده که معیار این دسته‌بندی، جغرافیایی است که از ایالات متحده شروع و به چین ختم می‌شود. همان‌گونه که گفته شد معیار این تقسیم‌بندی در وهله نخست، جغرافیایی است و در وهله دوم، متضمن پذیرش و نهادینه کردن تکثرگرایی در قالب افکار و اولویت‌های گوناگون در عرصه سیاست خارجی است که این امر ضمن کندکردن روند تصمیم‌گیری، در نهایت سبب مطلوبیت تصمیم گرفته‌شده خواهد شد.

۴-۱. ساختار کرسی‌های شورای امنیت در مدل پیشنهادی

• در کرسی یک که در گذشته در اختیار ایالات متحده آمریکا بوده با توجه به معیار عدالت جغرافیایی و توان تأثیرگذاری در معادلات منطقه‌ای کشورهای دیگری نیز حضور دارند. ایالات متحده آمریکا، کانادا، مکزیک، آرژانتین، برزیل، ونزوئلا، کوبا، اوراگوئه، اکوادور، پاراگوئه اعضای دائم کرسی یک شورای امنیت را تشکیل خواهند داد.

• در کرسی دو که در گذشته در اختیار انگلستان قرار می‌گرفت، کشورهای انگلستان، آلمان، ایرلند، اسپانیا، اتریش، یونان، پرتغال، اتیوپی، کامرون و مراکش عضویت دائم را برعهده خواهند گرفت.

• در کرسی سه که در اختیار کشور فرانسه بود، علاوه بر فرانسه کشورهای ترکیه، اوکراین، بلاروس، جمهوری چک، ایتالیا، غنا، آفریقای جنوبی، نیجریه و الجزایر نیز حضور خواهند داشت.

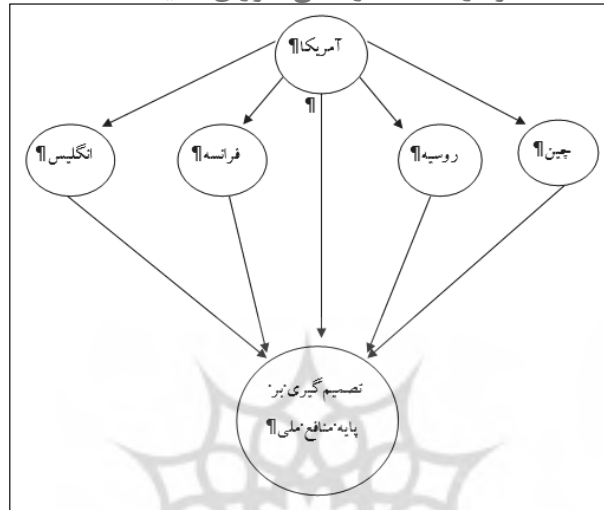
• در کرسی چهار که در گذشته متعلق به کشور روسیه بود، علاوه بر روسیه کشورهای عربستان، ایران، مصر، تونس، قطر، کویت، امارات متحده عربی، ازبکستان و قزاقستان نیز عضویت دارند.

• در کرسی پنج که در گذشته به اسم چین شناخته می‌شد، کشورهای چین، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، اندونزی، کره شمالی، استرالیا، هند، پاکستان و تایلند عضویت خواهند داشت.

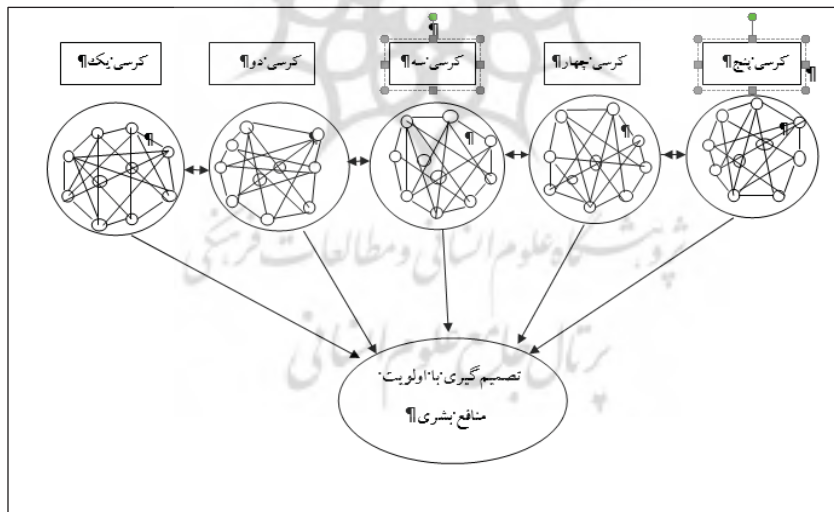
بر این اساس عدالت توزیعی در عرصه بین‌المللی مشاهده خواهد شد؛ به‌گونه‌ای که با سهم شدن کشورهای هم‌مرز و نزدیک به هم که تا حد زیادی از همبستگی برخوردارند، نوعی انسجام در عرصه بین‌المللی شکل خواهد گرفت. دلیل این امر هم این است که

کشورهای هم‌مرز و نزدیک که کرسی‌های پنج‌گانه را در اختیار دارند، بنابر منطق منطقه‌گرایی ناچار در عرصه‌های گوناگون نیازمند همکاری خواهند بود.

نمودار ۱: ساختار فعلی شورای امنیت

الگوی ایده‌آل برای اصلاح ساختار شورای امنیت

درخصوص اعضای غیردائم شورای امنیت در مدل جدید تغییری صورت نمی‌گیرد.

بر این اساس، طبق ماده ۲۳ منشور، از بین اعضای مجمع عمومی، کشورهایی که عضویت

دائم شورای امنیت را برعهده ندارند- در بین اعضای کرسی‌های پنج‌گانه قرار ندارند-

براساس نقشی که در حفظ صلح و امنیت بین‌الملل دارند و همچنین توجه به توزیع عادلانه جغرافیایی در اولویت قرار می‌گیرند. طبق بند ۲ ماده ۲۳ منشور، به جز دو عضو از چهار عضو اضافه‌شده به اعضای غیردائم شورای امنیت که برای یک سال انتخاب می‌شوند، بقیه اعضای غیردائم برای مدت دو سال از طریق مجمع عمومی انتخاب می‌گردند.

ملاحظه می‌شود که در طرح ارائه‌شده، پنج کرسی دائم بین پنجاه کشور تقسیم می‌شود که از این طریق هر کدام از این کشورها در سرنوشت جهانی مشارکت می‌کنند. این امر ضمن تقویت جایگاه شورای امنیت سبب می‌گردد، تصمیمات به‌صورت عادلانه و بر اساس عقلانیت اتخاذ شوند و مشروعیت حاصل از این تصمیم‌گیری جمعی جهانی سبب از بین رفتن تنش‌های موجود و تنش‌های احتمالی آینده خواهد شد. نکته قابل ذکر این است که در ساختار جدید شورای امنیت به دلیل ماهیت متغیر روابط بین‌الملل و این امر که قدرت‌های جدید ظهور خواهند کرد و قدرت‌های فعلی نیز تضعیف خواهند شد، عضویت دائم آنان امری همیشگی نیست و به تشخیص مجمع عمومی ممکن است تغییراتی جدید در آن به‌وجود آید.

۲-۴. نحوه رأی‌گیری در مدل پیشنهادی

رأی‌گیری در ساختار جدید در دو مرحله صورت می‌گیرد. در مرحله نخست سازوکاری شکل می‌گیرد که نقش مجلس را در درون کرسی‌ها برعهده خواهد داشت. برای تصمیم‌گیری درخصوص هر موضوعی در شورای امنیت، ابتدا مجالسی درون هر کدام از کرسی‌های پنج‌گانه شکل می‌گیرد که در هر دوره، در پایتخت یکی از کشورها تشکیل می‌شود و آن کشور ریاست و نمایندگی کرسی مورد نظر را برعهده خواهد داشت. ملاحظه می‌شود که ریاست و نمایندگی کرسی‌های پنج‌گانه در مقر دائمی شورای امنیت ماهیتی چرخشی دارد به این صورت که اعضای کرسی‌ها در مجالس تصمیم‌گیری خود مدت آن را مشخص کرده و در هر دوره زمانی مشخص، یک کشور به‌عنوان سخنگوی کرسی معرفی شده و در رأی‌گیری‌ها مواضع کرسی خود را اعلام می‌کند. بعد از پایان دوره کشور مذکور، بر طبق حروف الفبا کشور دیگر جایگزین آن شده و به این صورت ریاست کرسی‌ها و مزیت میزبانی به‌صورت عادلانه در بین کشورها توزیع می‌شود.

در این مجالس درخصوص موضوعات گوناگون بحث و تبادل نظر می‌شود و سپس در پایان درخصوص موضوعات مطرح‌شده رأی‌گیری به‌عمل می‌آید که رأی اتخاذشده، در واقع رأی کرسی مورد نظر است که درنهایت در مقر دائمی شورای امنیت ارائه می‌شود و این امر در تمام مسائل آیین کار و غیر آیین کار مصداق دارد. در مرحله بعد رأی اتخاذشده در درون کرسی‌های پنج‌گانه در مقر دائم شورای امنیت مطرح می‌شود که به همان روال سابق مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ به این معنی که مسائل آیین کاری و غیر آیین کاری با همدیگر تفاوت دارند. در مسائل آیین کاری با اکثریت کمی ۹ رأی تصمیم‌گیری می‌شود که حق وتو وجود ندارد، اما در مسائل غیرآیین کاری با اکثریت کیفی ۹ رأی تصمیم‌گیری می‌شود که شامل تمام کرسی‌های پنج‌گانه است و مخالفت هر کدام از کرسی‌ها به منزله حق وتو تلقی می‌گردد.

به‌عنوان نمونه موضوعی حساس یا بحرانی در عرصه بین‌المللی صلح و امنیت بین‌الملل را تهدید می‌کند. این موضوع در نخستین مرحله در مجمع کرسی‌های پنج‌گانه مستقر در پایتخت یکی از کشورهای عضو مطرح می‌شود. در درون این کرسی‌ها بعد از بحث و تبادل نظر رأی‌گیری شده که رأی اتخاذشده در درون هر کدام از کرسی‌ها به‌عنوان رأی نهایی کرسی در صحن شورای امنیت مطرح می‌گردد. حال اگر برای مثال کرسی‌های یک، دو، چهار و پنج درخصوص موضوعی مربوط به مسائل غیر آیین کاری موافقت کنند، اما کرسی سه مخالف باشد، موضوع مورد نظر قابل پیگیری نبوده؛ زیرا با وتوی کرسی سه مواجه شده است.

ملاحظه می‌شود که سازوکار جدید ماهیتی کثرت‌گرا دارد. در این خصوص در کرسی‌های پنج‌گانه، آرای متفاوت، تعاریف گوناگون از منافع ملی و ایدئولوژی‌های متفاوت وجود دارد که این امر ماهیت تصمیم‌گیری را نسبت به سازوکارهای قبلی دگرگون خواهد کرد. لازم به ذکر است که این طرح بر اساس مقتضیات زمانی ارائه شده است که در آن لیبرالیسم به‌عنوان ایدئولوژی مورد قبول تقریباً همه دولت‌ها مطرح شده است. ایدئولوژی لیبرالیسم ماهیتی کثرت‌گرا دارد و با تمرکز قدرت در دست یک یا چند قدرت مخالف است. بنابراین طرح ارائه شده با تغییر اوضاع و احوال و با توجه به مقتضیات زمانی کارکرد خود را از دست داده یا در صورت تغییر قدرت کشورها، درخصوص تعداد اعضای آن یا جایگزینی آنها تغییراتی انجام خواهد گرفت.

فرجام

با پایان جنگ جهانی دوم، سازمان ملل متحد طی سال‌های ۱۹۴۵ و ۱۹۴۶ شکل گرفت که فوری‌ترین و اصلی‌ترین وظیفه آن طبق بند ۱ ماده ۱ منشور ملل متحد، حفظ صلح و امنیت بین‌المللی است. در روند شکل‌گیری سازمان ملل تقریباً کشورها به دو گروه متحد و متفق تقسیم شده و چون دول محور، بنیان جنگ دوم جهانی بودند در فردای مذاکرات به حاشیه رانده شده و در واقع، دیدگاه کشورهای پیروز ساختار فعلی سازمان ملل را شکل داد. در این ساختار بر طبق فصل هفتم منشور، شورای امنیت شکل گرفت که وظیفه اصلی آن تحقق بند ۱ ماده ۱ منشور سازمان ملل متحد است. در این ساختار، پنج کشور ایالات متحده آمریکا، انگلیس، فرانسه، روسیه و چین دارای حق عضویت دائم و تو و ده کشور دیگر به‌عنوان اعضای غیردائم وجود دارند.

گذر زمان، پویایی عناصر قدرت و تغییراتی که در ایدئوژنی کشورها شکل گرفته، سبب شد تا درخواست‌های زیادی از سوی کشورهای گوناگون مبنی بر ناعادلانه بودن یا نامناسب بودن سازوکار فعلی شورای امنیت مطرح شود. به‌طور مثال کشورهای ژاپن و آلمان که در زمان جنگ دوم جهانی نظام فاشیستی داشتند، امروزه به‌عنوان مدعیان اصلی لیبرالیسم اقتصادی و سیاسی مطرح می‌باشند. لذا این قبیل کشورها درخواست‌هایی را برای عضویت دائم شورای امنیت مطرح کرده‌اند و خواهان اصلاح ساختار فعلی در جهت عادلانه کردن فرایند قدرت و مشارکت در امر تصمیم‌گیری جهانی شده‌اند. در راستای اصلاح ساختار شورای امنیت پیشنهادهای گوناگونی ارائه گردید که این پیشنهادها ذیل پنج مدل به تفصیل در این مقاله طرح و بررسی شد. عدم موفقیت این مدل‌ها که ناشی از تقلیل‌گرایی آنهاست، جوابگوی تکثر فکری و سلیقه‌های گسترده جهانی نمی‌باشد؛ زیرا این مدل‌ها در بهترین حالت چند عضو به اعضای دائم و غیردائم می‌افزایند. این امر در دنیایی که منافع ملی چراغ راهنمای کشورها و رقابت اساس کار کشورهاست، موفقیت چندانی به دست نخواهد آورد. بنابراین در این مقاله الگویی ارائه شد که به نظر می‌رسد در دنیای امروز مقبولیت بیشتری دارد و می‌توان ادعا کرد که الگوی ارائه‌شده بیشترین سازگاری را با فلسفه لیبرال دموکراسی دارد. در مدل پیشنهادی تعداد کرسی‌های دائم و غیردائم شورای امنیت تغییری نمی‌کند. تفاوت این مدل با ساختار فعلی شورای امنیت در این است که در هر کرسی، ده کشور عضویت دائم دارند و کرسی‌ها دیگر به نام کشور خاصی وجود

ندارند، بلکه به صورت کرسی‌های پنج‌گانه یک، دو، سه، چهار و پنج شناخته می‌شوند. در خصوص رأی‌گیری هم همان‌گونه که ذکر شد، مجالسی در درون پایتخت کشورهای عضو کرسی‌ها شکل می‌گیرد و در مورد موضوعات گوناگون بحث و تبادل نظر شده و در نهایت رأی اکثریت ۵+۱ به‌عنوان رأی کرسی مورد نظر در مقرر دائمی شورای امنیت مطرح می‌شود. همچنین همان‌گونه که ذکر شد، ریاست و نمایندگی کرسی‌ها در مقرر دائم شورای امنیت چرخشی است و به نظر اکثریت کشورهای عضو بستگی دارد. به نظر می‌رسد در این صورت عدالت توزیعی رعایت شده و قدرت به شکل تکثرگرایی توزیع می‌گردد. اهمیت طرح پیشنهادی این مقاله درباره اصلاح ساختار شورای امنیت در این است که علاوه بر اینکه به تقلیل‌گرایی کمی سایر طرح‌های اصلاحی دچار نمی‌شود، دو نکته اساسی در اصلاح ساختار شورای امنیت؛ یعنی عدالت جغرافیایی در توزیع کرسی‌های شورا و توجه و تأکید بر کثرت‌گرایی و تضارب آرا را مد نظر قرار می‌دهد و از این جهت ضمن کندکردن روند تصمیم‌گیری در شورای امنیت، در نهایت سبب مطلوبیت تصمیم گرفته‌شده خواهد شد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یادداشت‌ها

(۱) انتخاب عادلانه چند کشور در بین مجموعه‌ای از کشورهای یک منطقه جغرافیایی، به نحوی که این انتخاب با معیارهای قدرت، ثروت، ایدئولوژی، قلمرو و محیط متناسب باشد.

منابع

الف - فارسی

احمدی، کورش (۱۳۸۵)، «تجدید ساختار شورای امنیت درین بست» در: رضا موسی‌زاده، *اصلاحات در سازمان ملل متحد و راهبرد ایران*، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک. آقایی، داود (۱۳۸۴)، *نقش و جایگاه شورای امنیت در نظم نوین جهانی*، تهران: نسل نیکان. بعیدی‌نژاد، حمید و دیگران (۱۳۸۵)، *ضرورت تحول در ساختار سازمان ملل متحد*، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

حسن‌خانی، محمد (۱۳۸۵)، «تقلا برای حفظ موقعیت بزرگ‌ترین نهاد بین‌المللی در بستری از منافع متضاد بن‌بست اصلاحات در سازمان ملل»، *همشهری دیپلماتیک*، شماره ۱. سیمبر، رضا (۱۳۷۴)، «اصلاحات سازمان ملل پس از جنگ سرد»، *سیاست خارجی*، سال نهم، شماره ۳.

گلشن‌پژوه، محمودرضا (۱۳۸۴)، «سیر اصلاحات در سازمان ملل»، راهبرد، شماره ۳۸. موسی‌زاده، رضا (۱۳۸۶)، *سازمان‌های بین‌المللی*، تهران: میزان. مهدویان، حسن (۱۳۸۴)، «گسترش شورای امنیت: طرح‌ها و دیدگاه‌ها»، *اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۲۱۶-۲۱۵.

نقیب‌زاده، احمد (۱۳۸۰)، *تحولات روابط بین‌الملل از کنگره وین تا سال ۲۰۰۰*، تهران: قومس.

ب - انگلیسی

Ariyuruk, Ayca (2005), *Players and Proposal In The Security Council Debate 2005*. Available at: <http://www.centerforunreform.org/org/node/4>.

Blume, Yehuda (2005), "Proposal for UN Security Council Reform", *The American Journal of International Law*, Vol. 99, No.3: 632-649.

Butler, Richard (2012), "Reform of the United Nation Security Council", *Penn State Journal of Law & International Affairs*, Available at: <http://elibrary.law.psu.edu/jlia/vol11/2>.

Farhan, Haq (2005), *UNITED NATIONS: Plans Dim for Security Council Expansion*, *Inter press Service*, available at: <http://global.policy.igc>.

[org/security/reform/dim.htm](http://www.un.org/security/reform/dim.htm).

Glennon, Michael (2003), "Way the Security Council Failed", *Foreign Affairs*, Vol.82, No.16.

Hoffmann, W., & Ayca Ariyork (2005), *Security Council Reform Models: Models A and B, Italian Proposal, Blue and Green Models and a New Model C*, available at: <http://www.centerforunreform.org/node/148>.

Hoffmann, Walter (2006), *Competing Model: A Security Council with 20 Members*, Available at: <http://www.centerforunreform.org/epublish/1/8>.

http://www.globalpolicy.org/security/reform/cluster_1/2005/4_blue_model.Pdf (1385/10/2)

http://www.globalpolicy.org/security/reform/cluster_1/2005/4_green_model.Pdf (1385/9/20)

Katzman, K. (2013), Kuwait: Security, Reform, and US Policy, *Current Politics and Economics of the Middle East*, Vol.4, No.4, 757.

Lederer, M (2005), *African Union Optimistic on Council Plan*, July 21, available at: <http://www.globalpolicy.org/security/reform>.

Malone, David (2004), *The UN Security Council: from the Cold War to the 21st Century*, London: Lynne Reiner Publishers.

Mayer, Emad (1998) "United Nation: Critiques and Reforms", *Journal of Third World Studies*, Vol.15, No.1: 221. U.N.DOC.A/59/565(2004),available at:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NO4/602/31/PDF/NO460231.PDF>.